

Litteratur

Kajsa Korpijaakko: "Om samernas rättsställning i Sverige-Finland"

Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä (Om samernas rättsställning i Sverige-Finland, en rättshistorisk undersökning om markanvändningsförhållanden och -rättigheter i de västerbottniska lappmarkerna före mitten av 1700-talet), Helsingki 1989.

Anmält av Pia Letto-Vanamo

I september senaste år granskades vid Lapplands högskola i Rovaniemi Kaisa Korpijaakkos doktorsavhandling. Boken har fått större publicitet än någon tidigare finsk juridisk avhandling. Forskningsresultaten har skakat om grundvalarna för samepolitiken, ansträngt relationerna mellan samerna och den övriga befolkningen i de norra kommunerna samt fått vissa av skogsstyrelsens tjänstemän att häftigt angripa avhandlingen. Korpijaakkos forskning har också kastat nytt ljus över skattefjällsmålet, som 1981 avgjordes i Sverige. Störst betydelse kommer den kanske att få för de pågående lagstiftningsprojekten rörande Lapplands jordägoförhållanden och näringsliv. Det hoppas åtminstone samerna själva.

Utgångspunkten för avhandlingen har varit påståendet att samerna inte haft någon rätt till jord och vatten - ett påstående som utan undantag dominerat tidigare forskning. Denna uppfattning har motiverats med kulturteoretiska, nationalekonomiska och juridiska argument. Korpijaakko har genom sitt mångåriga forskningsprojekt velat visa att påståendet om att den svensk-finska rätten aldrig skulle ha godkänt lapparnas rätt till jord och vatten är felaktigt. Som huvudkällor har hon haft äldre lagstiftning, underrättsprotokoll (domböcker) samt kamerala handlingar. Avhandlingen innehåller därtill mycket intressant material rörande folklivsforskning och kulturanthropologi samt en rad informativa kartor och fotografier.

Arbetet inleds med en slags exkursion till en lappby, Ruonala. Korpijaakko har motiverat denna sin inledning med att forskningen har haft två utgångspunkter, dels lapparnas eget samhällsliv, dels den officiella rättsregleringens nivå. Sålunda granskas bybornas markanvändning

samt deras (rätts)uppfattningar om detta. Målet har varit att få fram invånarnas beteendemodeller samt intressen de strävat efter att skydda.

Ifrågavarande avsnitt ger för det första vid handen att byns område indelats i nyttjandeområden som de enskilda familjerna behärskade. För det andra lägger man märke till att rättegångar rörande jord och vatten har varit många och återkommande.

Rättegångarna ser Korpijaakko som ett resultat av knapphetens problem, som enligt henne kan ha uppstått i motsats till vad som tidigare hävdats trots att fast jordbruk saknades. "Fritt land" kan ha tagit slut också bland en befolkning som levde av jakt, fisk och renskötsel. Rättegångarnas väsentliga målsättning har varit att garantera ifrågavarande lands innehavare uteslutande rättigheter till marken, alldeles som på annat håll i riket. Domstolarna har också svarat på lapparnas begäran om rättsskydd och godkänt kraven på skydd för markanvändningen som riktiga.

Korpijaakko kallar denna av lapparna själva upplevda rättsställning för äganderätt men fortsätter undersökningen med en utredning av innehållet i de dåtida rättsförhållanden som utformade äganderätten. Först granskas i stöd av sekundärkällor helt generellt utvecklingen av den svensk-finska äganderätten och därefter undersöks i stöd av domböcker och beskattningssuppgifter lapparnas rättigheter i dåtidens rättsystem. Som separata enheter behandlas rättsskyddet för besittning, laga fång, gränserna för lappskatteland och lappbyar, näringar, beskattning samt lappmannarättigheter och nybebyggelse.

Korpijaakko framför som slutsats att man beträffande lapparnas rättsställning kan iaktta alla de element, vilka idag utgör äganderätten. Lapparna har åtnjutit det av lagstiftningen garanterade markägarens rättsskydd i förhållande till andra nyttjandegrupper oberoende av om objektet var lappskatteland eller lappby.

Uttryckt i termer hämtade från den analytiska rättsteorin gavs rätten både statiskt och dynamiskt skydd. Jorden har varit föremål för arv, gåva, pantsättning, arrende och överlåtelse. Rättstvisterna avgjordes vanligen i stöd av sådana bestämmelser och sedvanor som gällde för sk. skattebönders rättigheter.

Slutsatsen av den kameralrättsliga granskningen är att lapparnas jordenheter motsvarade självständiga jordenheter eller fastigheter. Ur beskattningshandlingarna framgick igen att den av lapparna erlagda skatten uppfattades som jordskatt. Även detta stödde uppfattningen att lapparnas rätt till jord och vatten ansågs vara jämförbar med skatteböndernas jordäganderätt.

Sålunda stämde lapparnas upplevda äganderätt till jorden överens med det officiella rättsläget. Lapparnas rättsställning i förhållande till andra enskilda och statsmakten motsvarade under den aktuella tidsperioden skatteböndernas rätt till jorden. Senare har denna rättighet mist sin betydelse. En utredning av när och hur detta skedde har Korpijaakko lämnat till senare forskning. Däremot framför hon som en tungt vägande

rättspolitisk slutsats att den tidigare uppfattningen om samernas historia har visats vara felaktig och den kan inte i fortsättningen utgöra grund för en bedömning av samernas rättsställning.

Översättare:
Dan Frände

Författarupplysningar:
Pia Letto-Vanamo, jur.lic. (disp.), assistent i rättshistoria, Helsingfors universitet.

Pia Letto-Vanamo: "Det finska advokatväsendets uppkomst och tidiga utveckling i Finland"

Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus (Det finska advokatväsendets uppkomst och tidiga utveckling. En rättshistorisk studie), Vammala 1989.

Anmält av Jussi Pajuoja

Temat för Pia Letto-Vanamos rättshistoriska doktorsavhandling är advokatväsendets uppkomst och tidiga utveckling i Finland. Enligt författaren uppstod advokatväsendet på 1600-talet. På den tiden var Finland en förhållandevis perifer landsdel inom det svenska riket, och man kan hävda att det finländska advokatväsendet i stor utsträckning uppstod till följd av händelserna i Sverige. Det är dock intressant att lägga märke till att det även i Finland fanns en naturlig grogrund för advokatycket. Även om Finland var en avlägsen periferi, var landet inte i detta avseende ett tomrum.

Men såsom ofta är fallet i Finlands historia, måste de faktorer som var avgörande för uppkomsten av advokatväsendet även nu sökas utanför landets gränser. Detta är typiskt för Finlands historia. Först var det svenskarna, sedan ryssarna, som i eget land och utgående från egna preferenser bestämde sig för lösningar som även utsträcktes till att gälla den underlydande riksdelen Finland. Dessa lösningar var sedan tidvis bättre, tidvis sämre lämpade för det aktuella läget eller utvecklingsnivån i Finland.

De grundläggande orsakerna för uppkomsten av advokatväsendet hänför sig till den stora brytningstid som inträffade i Sverige på 1600-talet. Då grundades där de centrala institutionerna för en modern stat: en centralstyrd administration, en hierarkisk tjänstemannakår och ett rättsväsende bestående av flera instanser. Reformerna tjänade den admini-